

apprehensio, habetque se ut tendentia ad attingendum objectum, non ut actualis expressio, seu assimilatio. Et ratio est, quia cognitionis effectus solum est reddere potentiam active, et in actu secundo cognoscentem, similitudo vero seu imago expressa, reddit objectum actu representatum, et ut terminum cognitionis intra ipsam potentiam formatum, et terminantem cognitionem, quia ibi immaterializatur et spiritualizatur per modum termini cogniti, sicut in specie impressa per modum principii intelligibilis, ut infra q. XII, art. II, dicemus.

Ad secundum argumentum respondetur, quod visio et actus immanens non respiciit objectum extra, tanquam terminum productionis, seu immutationis, sed ut terminum cognitionis. Terminus autem cognitionis ex natura sua non petit esse intra ipsam potentiam cognoscentem, nisi quando ibi redditur formatum et proportionatum in ratione termini cogniti, eo quod extra non habet sufficientem immaterialitatem ad terminandum cognitionem, sed solum intra potentiam, sicut in intellectu, in quo non redditur objectum proportionatum, et formatum, ut terminet, nisi per lucem spiritualem, et hæc extra intellectum non diffunditur, et ita non redditur objectum extra intellectum terminum spiritualizatus, et proportionatus ei, sed solum ut in ipso verbo exprimitur intelligibiliter. In visione autem sensitiva est e contra: quia lux externa reddit objectum sufficienter visibile, et proportionatum ad terminandum visionem in actu; intra oculum autem non potest magis proportionari ab ipsa luce oculo, imo multo minus, eo quod id quod ponitur intra potentiam non manet habile, ut sentiatu sensatione externa, quæ non sentit id quod est intra se, sed extra propter imper-

fectionem, et materialitatem talis cognitionis, et quia sic requiritur ad experimentalem cognitionem, quæ sumitur a rebus, ut explicatum est.

Ad ultimum respondetur, quod sensus externi producant in internos species impressas, ut per eas cognoscant, sicut objecta sensibilia externa producant in ipsis sensibus externis species, quibus ea sentiant, hunc enim processum servari ab objectis ad sensus, et a sensibus externis ad internos docet D. Thomas IV contra Gent. cap. XI. Quod vero sensus externi producant speciem expressam, quæ ad sensus internos delata, eis tanquam in termino objecta representet, non admittimus, sed species expressa sensum internorum ab ipsis formatur, ut dicemus questione sequenti, articulo tertio. Quod si formaretur talis species expressa a sensu externo, non esset ut in ea cognosceret, sed ut sensus internus in ea ad se delata sentiret, quod non est contradieta; et sic salvaretur, quod citato loco dicit D. Thomas et aliis locis supra citatis, quod in isto processu impressionis specierum ab objectis ad sensus, et a sensibus externis ad internos, semper principium et terminus pertinent ad diversas potentias.

QUÆSTIO VII.

DE OBJECTIS SENSUUM EXTERIORUM IN PARTICULARI.

ARTICULUS I.

Quid sit color qui est objectum visus?

Explicatis hucusque generalibus conditionibus objectorum sensibilibus, deinceps ad particularia objecta descendimus. Et primo, occur-

rit objectum visus, quod est color, et lux, et in presenti agemus de colore, in sequenti vero articulo de luce.

Relictis autem variis antiquorum opinionibus circa naturam coloris de quibus Aristoteles lib. de sensu et sensato, lect. VI apud D. Thomam et videri potest Magister Bannez I p. quæst. LXXVIII, artic. III, dubio I de visu, in presenti solum examinabimus definitiones traditas ab Aristotele de colore, quæ sunt duæ. Prima in lib. de sensu et sensato, cap. IV; *Color est terminus, seu extremitas perspicui in corpore terminato*. Secunda est in hoc secundo de An. textu LXVII, et LXXIII *Color est qui movet actu perspicuum*. Perspicuum autem definit Aristoteles *quod est visibile non per se, sed alieno colore, seu lumine*. Lumen autem definitur *quod est actus perspicui, ut perspicuum est*, id est, quod reddit diaphanum illustratum. Prima definitio traditur de colore in se, altera vero secundum suam proprietatem, id est, secundum visibilitatem, quæ est propria passio rei visibilis.

Circa primam ergo definitionem est difficultas, quid nomine extremitatis perspicui intelligendum sit, et quid nomine corporis terminati. Nam aliqui putant quod *ly extremitas* sumitur pro eo, quod est invisibile in genere quantitatis, scilicet pro superficie, vel aliquo simili, et inde magnam sentiunt difficultatem in explicanda hac definitione Aristotelis, quasi velit quod color sit superficies, vel sit solum in superficie corporis colorati, et ideo vel rejiciunt definitionem Aristotelis, ut Pater Suarez lib. III de Anima, cap. XV, num. IV, vel dicunt solum explicare naturam coloris sub proprietate et officio visibilis quod non exercet nisi in externa superficie, ut sentiunt Conimbricenses II de Ani-

ma, capit. VII, quæst. I, art. II ad 3; Magister Bannez libro supra citato; Rubio et alii. Videturque habere fundamentum in D. Thoma libro de sensu et sensato, lect. VI in fine ubi inquit: « Quod si corpora intrinsecus quidem habent superficiem in potentia, non autem actu, ita etiam intrinsecus non colorantur actu, sed potentia, quæ reducit ad actum facta corporis divisione, illud autem intrinsecum, non habet virtutem movendi visum, quod per se convenit colori. » Sed non potest dici quod corpora non habent colorem intus quoad essentiam coloris, ergo solum intelligitur quod superficie habent illum in actu quantum ad ipsum exercitium, et munus visibilitatis, et sic ista definitio coloris solum potest intelligi quoad proprietatem et exercitium visibilis.

Nihilominus in utroque Auctores isti decipiuntur. Et quod attinet ad D. Thomam constat duo in hac parte dixisse. Primum, quod color dicitur extremitas in genere qualitatis, seu diaphaneitas non in genere quantitatis quasi sit superficies, vel in superficie tantum. Secundum est, quod color entitative non est in sola superficie, sed etiam intra ipsum corpus, licet ut videatur, solum appareat in superficie, quia ibi tantum illuminatur a luce. Primum patet in dicta lectione sexta circa finem immediate ante illa verba citata ubi dicit: « Quod autem dicit colorem esse extremitatem perspicui, non repugnat rei, quod dixerat supra, colorem non esse extremitatem; illud enim dixit de extremitate corporis, hoc autem de extremitate perspicui, quod nominat corporis qualitatem, sicut calidum et album, et ideo color non est in genere quantitatis sicut superficies quæ est extremum corporis, sed in genere qualitatis, sicut et perspicui-

tas, quia extremum, et id cuius est extremum, unius generis sunt. » Ergo sentit D. Thomas colorem dici extremitatem non sicut superficies, vel solum in superficie, sed sicut qualitas extrema, id est, consecuta ex perspicuitate quasi quædam deficientia perspicui, et ultimum in quod resolvitur.

Quod ut intelligi possit, advertite quod color non est qualitas prima, sed causata ex aliquo priori, scilicet vel ex modificatione lucis, vel ex mixtione primarum qualitatum, nam colores apparentes in aere fiunt ex modificatione lucis in ipso aere aliquibus vaporibus ingrossato, unde concurrere debet ibi etiam aliqua perspicuitas et aliqua opacitas. In corporibus autem mixtis fit color permanens ex concursu qualitatum elementalium, inter quas etiam invenitur aliqua perspicuitas et opacitas, sicut aqua et aer sunt clara perspicua, terra vero opaca. Et ita ipsum perspicuum aliquando invenitur conjunctum luci, ut in igne, stellis, sole, et aliquando invenitur conjunctum suo contrario, id est, opacitati, et tunc terminatur alieno termino, id est, opacitate, et sic fit color ex tali terminatione perspicui: aliquando invenitur perspicuum secundum se, id est, neque conjunctum luci, neque colori, sed cum sola transparentia, ut aer, aqua vitrum, etc. ut bene notavit Cajetanus II de Anima super text. viii. Sic ergo color in corporibus mixtis resultat ex concursu qualitatum elementalium, quæ in mixto sunt virtualiter, sed cum in elementis sint non solum qualitates primæ calor, et frigus, etc. sed etiam perspicuitas, et opacitas, ad designandum quod color non resultat ex sola congregatione et mixtione illarum, scilicet caloris et frigoris, sed istarum, scilicet perspicui et opaci, quatenus in ipso mixto manent etiam virtua-

liter perspicuitas unius elementis, et opacitas alterius, ideo definitur color, quod est extremitas perspicui, id est, qualitas consecuta non ex calore et frigore sicut qualitates sensibiles, sed ex commixtione perspicui, et opaci quasi qualitas quædam deficiens et extrema, seu in quam desinit perspicuitas facta terminatione opaci, et sic dicitur extremitas perspicui in corpore terminato, id est, opaco. Et hujus signum accipitur ex coloribus apparentibus, videmus enim, quod secundum diversam mixtionem opacitatis nubis cum perspicuo vaporum vel aeris, resultat per modificationem lucis, modo color puniceus, modo flavus, modo cæruleus, modo nigricans, modo albus; sicut nubes multum de luce imbibentes, albæ apparent, multum habentes de opacitate et copia vaporum cæruleæ, aut nigræ, ideoque solent esse signum pluriæ; ergo cum iste color resultat ex diversa commixtione perspicui cum opaco in modificatione lucis, similiter sequetur color in mixtis ex eadem mixtione perspicui cum opaco, licet in his detur causa permanens, et diuturnior colorum, non in illis, ideoque apparentes dicuntur. Est ergo color quasi quædam umbra perspicui, aut lucis in terminatione opaci, ideoque extremitas illius vocatur.

Secundum, quod S. Thomas asserit constat ex eodem loco citato, scilicet lect. vi de sensu et sensato, ubi inquit: « Manifestum est, quod in iis quæ colorantur ab exteriori (id est, a reverberatione luminosi) perspicuum est susceptivum coloris, et etiam in his, quæ colorantur interiorius, perspicuum est quod facit ea participare colorem, quod quidem perspicuum in corporibus invenitur secundum magis et minus, quæ enim istorum corporum plus habet de aere, vel de aqua, plus habent de pers-

picuo, minus autem habent, quæ superabundant terrestri. » Quare secundum D. Thomam color etiam in interiori corporis parte datur, et non ibi etiam provenit ex perspicuo, non quidem formaliter existente, sed virtualiter, quia qualitates elementorum sunt virtualiter in mixto et redactæ ad mediocritatem. Quando ergo D. Thomas in verbis supra citatis in argumento dicit, quod si superficies intra corpora est in potentia, non autem in actu, ita etiam intrinsecus colorantur in potentia non in actu, optime dictum est, quia est condicionalis nihil ponens in esse. Nam in re sicut fuerint superficies, ita erunt et colores. Et superficies quidem intra corpus invenitur ut actu continuans, sed ut potentia terminans, solum enim terminat actu, quando est ultima, et in extremo corporis invenitur ut actu continuans, sed ut potentia terminans, solum enim terminat actu, quando est ultima, et in extremo corporis. Et similiter intra corpus dabitur color quoad entitatem sicut superficies, sed non quoad terminationem et motionem visus, hoc enim non potest facere in actu, nisi actu sit manifestatus ille color, et positus in externa superficie.

Altera definitio coloris supra relata ex Aristotele traditur a posteriori per effectum, seu propriam passionem coloris, scilicet in quantum visibilis seu motus diaphani actuali, seu illustrati per lucem, hoc enim est diaphanum secundum actum. Sed tamen color prout est in partibus inferioribus corporis est impeditus movere diaphanum actu, quia non potest conjungi ipsi diaphano et perfundi luce nisi ad externam superficiem reducatur, ibi autem est habilis ad movendum diaphanum, si luce illustretur. Unde colligitur explicatio definitionis. Nam imprimis non traditur definitio coloris

per ordinem ad visum, quia in hoc convenit cum luce, et sic non oportuit hoc exprimi in definitione, scilicet quod sit motivum et specificativum visus, sed supponi, solum autem tradi id quod proprium est coloris in eo in quo distinguitur a luce. Secundo ly *motivum* debet sumi in definitione pro motivo intentionali, non reali, seu alterativo, nam diaphani in actu, id est, actuali, et illustrati a luce, non potest dari motivum nisi intentionale formaliter loquendo, nam quodcumque aliud alterans, verbi gratia, calidum aut frigidum æque bene possunt alterare illud corpus diaphanum in tenebris atque in luce, quod autem præcise potest movere diaphanum ut illustratum luce, est color ut intentionaliter agens. Tertio, diaphanum secundum actum, est idem quod diaphanum illuminatum luce, quia licet corpus illud quod est diaphanum possit aliis formis informari et in actu poni, tamen in quantum diaphanum, non nisi a lumine actuatur et perficitur, aliæ vero formæ etiam non diaphano sunt communes.

Ex quo colligitur, quam bene sit tradita hæc definitio, nam supponendo id in quo convenit colorum reliquis sensibilibus, quod scilicet intentionaliter movent sensus, quod in ly *motivum* imbibitur, in reliquis explicat differentiam coloris ab illis sensibilibus. Nam lux movet quidem visum, sed perfectiori modo quam color, scilicet non supponendo diaphanum illustratum, sed illustrando illud, et ita ad ipsum pertinet illustrare perspicuum, non vero illustratum movere, hoc enim est proprium coloris. Reliqua sensibilia aliorum sensuum, movere quidem possunt diaphanum, sed non ut diaphanum est, quia etiam per opacum transeunt, vel saltem non requirunt diaphanum illustratum,

sicut audimus, et odoramus, et gustamus etiam in tenebris, et per corpus opacum transit species soni, ut cum intra parietes audimus, et sine diaphano per immediationem contactus gustamus, et tangimus. De hac explicatione videatur S. Thomas II de Anima, lect. xv. Quare non potuit meliori modo declarari color, ut motivus est, quam per dictam definitionem, in qua id quod peculiare est coloris in quantum color est explicatur, et in quo a luce et reliquis sensibilibus distinguitur, id autem quod commune est, in *ly motivum* imbibitur.

Solvuntur argumenta.

Contra primam definitionem argui potest: Quia cum dicitur color *extremitas perspicui*, vel *ly extremitas* sumitur in genere quantitatis, vel in genere qualitatis. Primum dici non potest, ut jam probatum est, cum color non sit de genere quantitatis, nec in sola ejus superficie subiectetur. Secundum etiam est falsum, quia si color est extremitas perspicui, erit ejusdem generis cum perspicuo, siquidem extremum ejusdem generis est cum eo, cujus est extremum, constat autem quod color non est ejusdem generis cum perspicuo, sed longe ab eo differt, imo perspicuum est susceptivum coloris, et comparatur ad ipsum ut potentia ad actum. Si vero dicatur, quod color est extremitas, seu in extremitate, quia solum in eo movet visum, contra est, tum quia color non est in ipso perspicuo seu extremitate ejus, sed in corpore mixto; tum quia non solum est in extremitate, id est, in superficie, sed etiam intus in corpore, et sic si solum definitur pro extremitate, definitur non quoad essentiam coloris, sed quoad exercitium visibilitatis. Confirmatur, quia color est quædam participatio lucis, seu lux obscurata admixtione opaci, ut docet

S. Thomas II de Anima, lect. xiv, idque constat in coloribus apparentibus ex modificatione lucis, ergo male dicitur quod est extremitas perspicui, nec traditur definitio communis coloris apparenti et permanenti.

Respondetur ex dictis, quod extremitas hic intelligitur in genere qualitatis, non quantitatis. Ad replicam dicitur, quod extremitas est duplex alia intrinseca rei terminatæ per illam, alia extrinseca seu consecuta, sicut et terminus rerum alius est intrinsecus, alius extrinsecus. Intrinsecus est ejusdem generis, extrinsecus potest esse alterius, quia distinctum, et divisum quid est a re terminata, et hoc modo color est extremitas, seu terminus perspicui extrinsecus, non intrinsecus, quia est resultans et deficiens a perspicuo, sicut explicatum est, tanquam ex opacitatis mixtione in colorem desinens et deficiens. Nec obstat, quod perspicuum possit suscipere colorem ut vitrum quod coloratur, aut etiam species coloris, quæ in diaphano multiplicantur, hoc enim non tollit quod etiam ex perspicuo cum mixtione opaci resultat color, et sic color sit extremitas intrinseca, seu resultans ex perspicui admixtione et deficientia. Quod vero dicitur colorem esse in interiori parte corporis, respondetur verum esse, quod entitative etiam color in partibus interioribus licet non motive, quia quousque ponatur exterius et illustretur non potest movere visum. In partibus autem interioribus licet non sit perspicuitas formaliter, est tamen virtualiter, quia ex admixtione perspicuitatis cum opacitate generatur illa mixtio, et ita virtualiter manet in colore, sicut qualitates primæ in secundis. Quod si aliquod corpus nihil habeat perspicui etiam virtualiter, nihil habebit coloris sicut terra si in sua puritate detur; quomodo autem tunc videatur, statim dicemus.

Ad confirmationem respondetur, quod color est participatio lucis mediante perspicuo, seu diaphano obumbrato per opacitatem, nam cum perspicuum sit immediate susceptivum lucis, quod est extremitas perspicui, etiam est extremitas lucis, seu lucidi, quia perspicuum lucidum est, et sic saltem mediate, id est, mediante perspicuo, color est participatio lucis. In coloribus autem apparentibus, etiam color generatur ex perspicuo cum aliqua opacitate, sed ibi perspicuum est actu lucidum et ex modificatione lucis et perspicui resultat color in opacitate nubis seu corporis densi; in coloribus autem permanentibus resultat color ex perspicuo non actu lucido, sed in potentia, seu susceptivo lucis. Unde unica definitione omnes isti colores comprehenduntur, dicendo quod est extremitas perspicui.

Secundo arguitur contra secundam particulam ejusdem definitionis, scilicet quod sit in corpore terminato. Etenim nec in omni corpore terminato seu mixto, datur color nec in solo mixto datur, sed etiam in pure elementalibus, nec ad temperaturam primarum qualitatum sequitur determinatus color, ergo male assignatur quod sit in corpore terminato, id est, mixto seu opaco. Antecedens probatur, nam pupilla oculi nullum habet colorem, ut supra diximus, et est corpus mixtum, et non mere transparens, sed aliqua opacitate mixtum, unde non videntur interiores partes ejus. Ignis etiam est flavi coloris, et tamen non est mixtum, sed elementum, et Aristoteles in elementis ponit colorem, in libro de coloribus in principio, et patet in terra, quæ tota sua puritate colorem aliquem habet, quia visibilis est, et non videtur ut lucida, ergo ut colorata. Quoad tertiam partem probatur antecedens, quia videmus in aliquibus corporibus albedinem se-

qui ad frigus, ut in nive, et in animalibus quæ generantur in partibus septentrionalibus, ut hominibus, ursis, leporibus, etc. In aliis albedo sequitur ad calorem, ut in cera, in calce, et similibus, eodem modo videmus in nigredine, quod aliquando sequitur ad calorem, et pipere, in hominibus Africae, aliquando sequitur ad frigus, sicut humor melancholicus est frigidus et niger, ergo color determinatus non sequitur ad determinatum temperamentum.

Respondetur negando antecedens. Ad primam probationem dicitur, quod pupilla non habet in se opacitatem, sed est pure transparentis sicut crystallum, alioquin species visuales non transirent per ipsam ad interiores partes, mixtum autem quod habet colorem, non est mixtum transparens, sed quod habet aliquam opacitatem, quæ admisceatur perspicuo, quod autem pure perspicuum est, non est corpus terminatum respectu visus. Quod vero pupilla non videatur in partibus interioribus, non est propter opacitatem, sed propter nimiam humoris copiam, ut questione præcedenti diximus, sicut aqua copiosa obscuratur in sui profunditate, et ob eam rationem potest exterior superficies pupillæ reddere imaginem sicut speculum, quia terminatur a parte interiori. Ad secundam partem argumenti dicitur, quod ignis in sua puritate non habet colorem, apud nos enim flamma quanto purior, tanto splendidior, et minus flava videtur, et in sua sphaera ignis nullatenus apparet flavus propter sui puritatem et raritatem. Ille ergo color provenit igni ex concretione exhalationis terrena vel fumæ, quæ igni adjungitur, in cujus signum, quanto densior est materia, cui ignis adheret, tanto rubicundior flamma apparet, vel tristior, ut in carbone, sulphure, etc. Terra autem si in sua puritate

videretur, nihil coloris in ea appareret, sed videretur ut luce ipsa affecta, et ut lucidum terminatum opacitate, si luce afficiatur, vel ut corpus umbrosum et densum, et contra lucem sit, umbram enim faceret et impediret lucem, sicque ut impedimentum luminosi appareret. Ad tertiam partem argumenti dicitur, quod color non sequitur immediate mixtionem quatuor primarum qualitatum, sed mediante perspicuitate et opacitate, et secundum quod calor, et frigus aliquando plus de perspicuitate respiciunt, inde est, quod aliquando diversi et contrarii colores ex calore vel frigore oriuntur. Si enim calor excitat plures fuliginis et concreciones opacas, reddi corpus magis opacum et nigrum, vel etiam iuxta humidam temperaturam, et modificationem, caeruleum, aut viride, etc. Si vero calor reddat corpus rarius, et minus habens de concrecione terrestri, sic magis relinquit de perspicuo, et reddit colorem clariorem, v. g. album, vel flavum, etc. Similiter frigus aliquando generat concreciones spumiosiores, ut in nive, quae cum rariores sint propter spumam, magis retinent de perspicuo et claritate: aliquando vero frigus nimis addensat et consipat, neque spumam generat, et tunc magis opacat colorem, et ad nigrum vertit.

Tertio arguitur contra secundam definitionem coloris: Nam in primis non solus color est motu diaphani intentionaliter: deinde non solum color movet diaphanum illustratum, sed etiam tenebrosum, ergo mala est definitio coloris, quae utrumque illi tribuit. Antecedens quoad primam partem constat, nam lux etiam est motiva diaphani, etiam postquam est illustratum, quia lux etiam per species intentionales videtur, ergo emittit tales species, et sic movet intentionaliter diapha-

num postquam est illustratum et actuatum per lucem. Quoad secundam partem probatur, quia positi in loco tenebroso videmus objectum existens in luce et colores ejus, ergo illi colores non solum movent diaphanum illustratum, sed etiam illam partem tenebrosam, in qua est oculus, alias non videret, si ad illum non perveniret species coloris, et sicut lux a longe videtur de nocte emittendo speciem sui per medium tenebrosum, et non illuminatum, cur etiam color illuminatus non valebit emittere speciem sui per medium tenebrosum, neque actu illustratum?

Confirmatur, quia vel intelligitur quod color se solo sit motivum diaphani illustrati, vel color ut perfectus luce et illuminatus in se. Si primum, est falsum ut ostendimus articulo sequenti, imo sequeretur inde, quod color secum se esset perfectior luce, quia secundum se esset motivus medii illuminati, ergo medium illuminatum se haberet passive ad colorem ut active moventem; activum autem secundum se est perfectius passivo. Si secundum, ergo non definitur hic color per se, sed ratione lucis, quia ratione illius est motivus diaphani, et cum motivum debeat esse perfectius passivo, color autem cum luce non sit perfectior, sed ejusdem rationis cum medio illuminato, male dicitur quod sit motivum diaphani secundum actum.

Respondetur ad primam partem argumenti, proprium esse lucis reddere diaphanum actu illustratum, quod vero intentionaliter moveat diaphanum, est illi commune cum colore, cui non convenit illustrare medium, sed tantum movere illustratum, lux autem utrumque facit. Sed insuper addimus, peculiare esse luci, quod possit movere medium etiam non illustratum, sed tenebro-

sum, color autem non nisi illustratum actu, et in hoc differunt, sicut ex Aristotele II de Anima, textu I. XXI, docet ibi D. Thomas lectione XV, ipsaque etiam experientia comprobatur, nam de nocte videmus lucem a longe positam, ita quod omne intermedium est omnino tenebrosum, ergo lux ad movendum intentionaliter medium non indiget quod totum illud sit actu illustratum. Similiter quaedam, quae in se sunt lucentia, licet non illuminent medium, videntur de nocte, ut oculi quorundam animalium, et squamæ piscium, de quibus dicit ibi S. Thomas, quod ista videntur in tenebris et in lumine, sed in tenebris ut lucentia, in lumine ut colorata: et reddens rationem visibilitatis eorum, inquit: « Quod ista in sua compositione retinent aliquid de luce, quod omnino vinci non potuit ab opaco, et quia modicum habent de luce, in praesentia majoris lucis occultantur, et non videntur ut lucidum, sed ut coloratum et lux eorum quia debilis est, non potest diaphanum perfecte reducere in actum secundum quod natum est moveri a colore. Unde sub eorum luce, neque eorum color, neque aliorum videtur, sed solum lux ipsorum, lux enim cum sit efficacior ad movendum quam color, et magis visibilis, cum minori immutatione diaphani videri potest. » Et idem docet infra de igne, aliisque corporibus actu lucidis, itaque cum haec lucida non illuminent medium ea luce, quae sufficit ad visionem colorum, consequenter non illuminant illos realiter, et tamen quia videntur in se ut lucida, oportet quod immitant species intentionales sui, ergo lux potest intentionaliter movere medium, etiamsi actu non sit illustratum per intentionalem emissionem specierum, color autem non nisi medium illuminatum movet.

Ad secundam partem argumenti respondetur, quod cum color videtur ab oculo existente in parte obscura, non est simpliciter in tenebris, sed habet aliquam lucem licet minorem illa, in qua est ipsum objectum coloratum, sufficientem tamen ut per eam transmittatur species coloris, et continuetur cum oculo. Quod expressit S. Thomas supra lect. XIV, in fine, dicens: « Quod vero colores illuminati ab eo qui est in obscuro videantur, contingit ex eo quod etiam medium illuminatur quantum sufficit ad immutationem ipsius. » Itaque si medium sit omnino tenebrosum, nihil de coloribus videbitur, sed solum de luce, quae quia perfecte visibilis est in actu, sufficienter movere potest diaphanum intentionaliter, etiamsi actu non sit illustratum, ut experientia ipsa comprobatur; color autem non potest, quia non est ita perfecte visibilis sicut lux. Unde cum quaeritur cur color illuminatus non poterit videri existente medio tenebroso, respondetur, quod videbitur id quod luminis est in illo colorato, non autem color ipse, ut diximus ex D. Thoma, eo quod lux in genere visibili efficacior est, et ita cum minori dispositione medii potest species suas multiplicare per illud, quam color, et sic datur immutatio sufficiens ad videndum lucem, quae non sufficit ad videndum colorem.

Ad confirmationem respondetur, quod color movet ut affectus, et per se lucem, non quidem ut dante virtutem movendi, sed ut componente et determinante, et ultimo formalizante in ordine ad visum. Et sic color definitur ratione sui, non ratione lucis, licet ad exercendam rationem suam, exigat determinationem, et actionem lucis, nam secundum diversitatem coloris diversimode movet visum, licet omnes illi di-

versi modi exigant communiter rationem lucis, ut determinativam et completivam omnium. Et quando additur, quod erit ejusdem rationis color ut illuminatus cum diaphano ut illuminato, et sic non aget in illud, respondetur quod utrumque est ejusdem rationis quantum ad effectum formalem lucis, et realem informationem ejus, sed quantum ad intentionalem emissionem specierum, color etiam ut illuminatus est diversæ species intentionales, etiam stante eadem luce salvatur, et consequenter habet virtutem diversam ad immutandum intentionaliter ipsum lucidum, sicque non agit in lucidum per virtutem ejusdem rationis cum luce, sed per diversam, scilicet per colorem habentem diversitatem in immutando, quia aliter immutat viride, aliter album, aliter nigrum, etc. Dici etiam potest, quod lux non est qualitas per se primo passiva, sed activa illustrando diaphanum, et producendo lucem; et in hoc genere simpliciter est perfectior colore, ipsumque actuat et illuminat; in alio tamen genere, scilicet in genere intentionali potest pati a calore illuminato, quatenus emittit species per lucidum, et sic non sunt in actu et potentia respectu ejusdem, sicut lumen intellectuale per se primo est activum intellectionis, secundario tamen receptivum speciei et actus, ideoque non simpliciter imperfectior illis in sua specie.

ARTICULUS II.

Quid sit lux, et quomodo ad colorem et visum comparetur?

Quatuor circa lucem inquiri possunt. Primum, circa genus supremum, an lux sit qualitas, vel corpus, seu substantia. Secundum, circa genus subalternum, an sit quali-

tas realis, vel intentionalis. Tertium, an distinguatur specificè a colore. Quartum, an requiratur ex parte ipsius coloris seu objecti visibilis, an ex parte medii. Et non distinguimus inter lucem, et lumen, quia solum dicitur lux, prout est in ipso corpore luminoso, lumen vero lux diffusa ab ipso, seu participata a luminoso.

Circa primum statuimus ut certum, quod lux non est corpus, neque forma corporea substantialis, sed est qualitas. Probat D. Thomas I part. quæst. LXVII, art. II et III, tum quia lux diffunditur per corpus diaphanum, ut videmus, ergo si esset corpus, vel divideret illud, vel penetraretur cum illo, quorum primum est contra experientiam, secundum contra naturam; tum quia si esset corpus, non posset in instanti diffundi per tantum spatium, nam vel illud corpus defertur motu locali per spatium, et tunc non posset in instanti diffundi, quia motus non est in instanti, vel per novam generationem et multiplicationem illius corporis, et sic diffusio luminis esset cum generatione, et corruptione substantiali, quam nullam videmus in aere dum spargitur lux; tum quia lumen ipsum non posset corrumpi, nisi generata aliqua forma substantiali ei incompossibili, nam corruptio sine generatione non est, non videmus autem luci succedere nisi tenebras, quæ non sunt corpus. Quod vero non sit forma substantialis patet, tum quia lux est per se visibilis, non autem forma substantialis, quæ non est sensibilis per se, sed per accidens; tum quia dum lux diffunditur in aere, si esset forma substantialis, vel corrumpere formam aeris, quod est contra experientiam, vel duæ formæ substantiales essent simul, quod est impossibile. Est ergo forma accidentalis, nec alia quam qualitas, quia effec-

tus reales, et qualificativos habet, ut ex astris et sole videmus provenire.

Circa secundum dicimus, quod lux est qualitas naturalis et non intentionalis, id est, representativa sicut species coloris, quæ non est color, sed similitudo ejus, lux autem non est in aere per modum similitudinis, sed vere et realiter. Cujus rationem reddit D. Thomas I part. quæst. LXVII, art. III; tum quia lux reddit aerem realiter illuminatum, et corpus a quo diffunditur realiter est luminosum, species autem lucis non reddit illuminatum, sicut nec species coloris coloratum, ergo lux est qualitas realis, et non solum intentionalis; tum etiam quia habet effectus reales, v. g. calefacere, rarefacere, disgregare visum, et alia similia, ergo non est solum qualitas intentionalis.

Ex quo colligitur, quod lux ut videatur tanquam objectum, indiget specie intentionali, siquidem eodem modo videtur sicut aliæ res visibiles, scilicet actuando potentiam modo intentionali, ergo si ipsa in se non est qualitas intentionalis, sed realis, indiget specie intentionali superaddita ut possit videri. Et sic dicit D. Thomas quæst. X de Veritate, artic. VIII ad 10, in II loco positum: « Quod lux corporalis non videtur per essentiam nisi quatenus est ratio visibilitatis visibilium, et forma quædam dans eis actu esse visibile, ipsa enim lux quæ est in sole, non videtur a nobis nisi per similitudinem ejus in visu nostro existentem, sicut species lapidis (id est, substantia) non est in oculo, sed similitudo ejus. » Itaque lux per suam essentiam immediate actuat et informat visibile, redditque illud completum in ratione visibilis, et hoc modo dicitur videri per suam essentiam, quatenus est ratio visibilitatis formaliter ipsimet visibili im-

mediate per se ipsam. Cæterum ut objectum quod videtur ab oculo, non videtur per se ipsum sine specie, sed mediante specie, ut hic dicit D. Thomas et sic intelligendus est, quando dicit in qu. VIII de Veritate, art. III ad 17: « Quod aliquid videtur per suam essentiam, sicut quando essentia visibilis conjungitur visui, sicut oculus videt lucem; » intelligitur enim de visione lucis, non ut objectum quod videtur, sed ut est ratio visibilitatis completiva ipsi colori visibili.

Circa tertium dicimus, colores specie distingui a luce quod præsertim habet verum in coloribus permanentibus qui conveniunt corporibus mixtis, hos enim constat non formari per lucem, nec dependere ab illa, sicut colores apparentes, cujus signum manifestum est, quod isti colores non variantur ad aspectum, seu variationem lucis sicut colores apparentes, nam eodem modo videmus albedinem, vel nigredinem in præsentia solis, vel ad lucem candelæ, positam in umbra, vel illustratam a luce, non ergo variatur ad aspectum, et modificationem lucis. Ratio autem a priori est, quia colores oriuntur ex causis permanentibus, nempe ex mixtione qualitatum elementalium præsertim perspicuitatis, et opacitatis; quæ tunc causæ internæ ipsorum corporum, et permanentes in eis, lux autem non habet causam internam, et permanentem in ipso corpore mixto, sed provenit a luminoso, ergo non sunt ejusdem speciei color, et lux, imo colores ipsi inter se specie differunt, lux autem semper est una, et eadem pro omnibus coloribus. Et ex hoc etiam sequitur, quod colores apparentes licet causentur ex modificatione et participatione lucis, ut ex causa efficiente eorum, tamen etiam species distinguuntur a luce, tum quia præter lucem etiam

concurrit perspicuum et opacum, et sic non in sola luce consistunt, sed habent easdem causas proximas quas alii colores, scilicet perspicuum, et opacum commixtum lumen, et dependentes a reverberatione lucis, unde solum respiciunt lumen ut causam efficientem non ut specificam; tum quia colores apparentes eodem modo immutant visum, quo permanentes, et servant inter se contrarietatem, sicut album et nigrum, viride et cæruleum suam contrarietatem habent, et transitum de uno ad alium. Addunt tamen super hoc ipsam reverberationem, seu modificationem lucis ex qua temperantur, et ideo secum ferunt rationem lucidi.

Ex quo sequitur, legitimam esse definitionem lucis traditam a Philosopho *lux est actus perspicui* II de Anima, text. LXIX, ubi videri potest S. Thomas lect. XIV. Quod enim lux sit actus, seu forma diaphani clare constat, quia quando non habet lucem, sed tenebras, habet privationem, et est in potentia ad aliquid quo tunc caret, ergo id cuius est illa privatio, et ad quod est in potentia, aliqua forma seu actus est ipsius diaphani, nec enim privatio est nisi alicujus formæ, qua caret subiectum. Quod vero sit actus solum diaphani, difficilius est, cum lux etiam corpora opaca actuet, et illustret, alias non viderentur, ergo inhæret et recipitur in illis, et sic est actus opaci sicut et diaphani. Respondetur tamen quod lux non actuali simpliciter nisi diaphanum, quia totum illud actuat, cum totum perfundat, opacum autem non actuali nisi secundum quid, id est, quoad superficiem, quæ etiam aliquid de perspicuo participat, sicut et de colore, qui utique ex perspicuo fit. Fortassis etiam lux non actuali opacum, seu colorem formaliter, sed active, quia tangit ultima superficies dia-

phani et lucis ipsam superficiem opaci, ut ex illo eliciat speciem visibilem, de quo statim dicemus.

Circa quartum est celebris difficultas, an lux requiratur ex parte mediæ per quod transire debent species visibiles, an etiam ex parte objecti, seu coloris, quasi actuando ipsum ut visibilis reddatur. In quo S. Thomas refert duas opiniones I part. quest. LXXXIX, art. III ad 2: « Quidam, inquit, dicunt quod lumen requiritur ad visum ut faciat colores actu visibiles. Secundum alios vero lumen requiritur ad videndum, non propter colores ut fiant actu visibiles, sed ut medium fiat actu lucidum. » Itaque secundum hanc secundam sententiam lux superadditur coloribus, non reddendo eos visibiles per informationem intrinsecam, seu inherentiam, sed reddendo medium aptum, et dispositum ut a coloribus moveatur. Et quia sine luce diaphani, seu mediæ non potest videri color, inde fit quod per lucem color apparere dicatur, et visibilis reddi non intrinsece in se, sed disponendo medium, seu diaphanum illi conjunctum, ut moveri possit a colore. Et istæ opiniones etiam inter recentiores invaluerunt, habetque unaquæque suos patronos, tum inter Thomistas, tum extra eorum scholam, de quo videri potest Magister Bannez I part. q. LXXXIX, art. III, dubio ultimo; Medina II, questione VIII, artic. III; Conradus, ibi Cajetanus dubius est in hac parte II de Anima, text. LXIX. Videri etiam possunt Carmelitani hic disp. XVI, quæ. V, et Conimbricenses lib. II de Anima, cap. VII, questione IV. Afferunt autem varia loca D. Thomæ pro una et altera parte, in quibus videtur utrumque probabile reputare.

Nihilominus resolutio nostra est: Lux neque dat entitatem coloribus, neque visibilitatem earum

intrinsecam, sed per se, et antecederet ad lucem colores sunt visibiles. Requiritur tamen lux ad complendum colorem in ratione efficienti species intentionales et quoad hoc sufficit, quod tangat illum et active afficiat, probabile tamen est, quod etiam formaliter, aut saltem affectum aliquem in eo ponat quo perficiatur, ut intentionaliter moveat.

Prima pars hujus conclusionis ex dictis in præcedenti dubio deducitur, quia color permanens habet causas intrinsecas permanentiæ suæ, scilicet mixtionem elementarium qualitatum, nec variatur ad variationem lucis, aut ex eo quod sit in luce. Unde si habet causas interiores, non lucem constat quod desinere non potest color ex defectu lucis tanquam ex defectu causæ efficientis vel conservantis, nec tanquam ex contraria forma, quia defectus lucis non est color contrarius, ergo permanet color in absentia lucis. Nec potest dici, quod permanet entitas coloris, sed non virtus visibilitatis ejus, qua possit diaphanum movere, contra enim est, quia esse visibile est propria passio coloris, ut S. Thomas II de Anima, lect. XIV advertit, nec enim ex se est insensibilis, sed sensibilis, siquidem est cognoscibilis ex se modo corporeo, ergo de se et non ex aliquo supervenienti sensibilis est sensibilitate externa, et non ut audibilis vel odorabilis, etc. ergo ut visibilis; sed esse visibile est habere potentiam seu virtutem ut videatur, ergo color de se et ab intrinseco habet hanc virtutem, ut movere possit visum, et diaphanum. Si dicatur esse visibile terminative tantum, non motive nisi a luce, contra est, quia si sic esset, solum esset visibile per accidens et non per se, siquidem quod solum est visibile terminative, solum per aliud videri potest, a

quo movetur visus, licet mediante ipso ad aliud terminetur, quod est non per se et immediate, sed per accidens, et mediante alio esse visibile. Si ergo color per se visibilis per se oportet quod est visibilis, et non solum per aliud habeat virtutem movendi potentiam tanquam propriam passionem, licet requirat tanquam complementum actualionem lucis, sive illuminando medium per quod color debet movere, sive perfectionem aliquam ipsi colori imprimendo, ut statim dicetur.

Hanc eandem partem manifeste S. Thomas docet pluribus locis, ut videri potest lib. III de Anima, lect. X, et quest. de Anima, artic. IV ad 4, ubi expresse docet: « Colorem esse visibilem per se, et non habere id virtute luminis, sed solum a lumine habere quod diaphanum sit actu lucidum, ut possit moveri a colore. » Luculentius id tradit II de Anima, lect. XIV, circa finem, ubi docens quod secundum Aristotelem sententiam lumen non est necessarium ex parte colorum, sed ex parte diaphani, subdit: « Dicendum est ergo, quod virtus coloris in agendo est imperfecta, respectu virtutis luminis. Nam color nihil aliud est, quam lux quadam quodammodo obscurata ex admixtione opaci, unde non habet virtutem ut faciat medium in ea dispositione, qua sit susceptivum coloris; quod tamen potest facere lux pura. »

Secunda pars conclusionis ex hoc etiam deducitur, quod scilicet lux perficiat colorem in linea et genere intentionali, siquidem non perficit colorem ut in se sit, vel ut intensior, aut perfectior sit, sed ut actu moveat diaphanum, ob rationem quam D. Thomas affert præcitato loco, quia color est forma imperfecta comparatione ad lucem, forma autem quæ est imperfecta non potest disponere passum ut recipiat simili-

tudinem suam sicut potest forma perfecta, et ideo color indiget luce, ut possit actuatus ab ea movere medium ad recipiendum similitudinem suam, et non in genere reali, quia non movet diaphanum ut reddatur actu coloratum, sed solum specie, seu similitudine coloris affectum, ergo motio illa non est realis, sed intentionalis, et sic totum, quod perficitur lux in colore, est in linea, et gradu intentionalis motionis.

Tertia pars conclusionis est, quod color indiget perfici ab ipsa luce tanquam a complemento virtutis, qua intentionaliter moveat, et quod hoc potest fieri ab ipsa luce vel active concurrando cum colore ad emissionem speciei, et tunc sufficit esse contiguam lucem ipsi colori, vel formaliter in formando prius ipsum colorem, vel saltem aliquem effectum relinquendo in illo, quo reddatur perfecta illa virtus coloris et moveat diaphanum. Quod ergo indigeat color ipsa luce tanquam complemento suae virtutis ad intentionaliter movendum, constat, quia sine luce experimur nos non videre, nec colorem movere, requiritur ergo necessario lux, et non ut conditio applicativa, quia quantumcumque color sit debite applicatus et in distantia proportionata, sine luce non movet visum, ergo praeter conditionem applicativam lux requiritur, et sic in aliquo genere causae non materialis, quia color non subjectatur in luce, sed in corpore colorato, ergo vel formalis, vel efficientis, et hoc in idem coincidit, quia si requiritur ut formalis causa in ordine ad movendum, etiam efficienter se habeat, quia forma actuans in ordine ad aliquam actionem, influere debet in actionem. Finalis autem causa hic non habet locum, quia lux non est finis coloris, sed motio visus, haec enim est actus ad quem ordinatur.

Unde D. Thomas perpetuo requirit lucem tanquam pertinentem ad virtutem coloris ut moveat visum, sicut in II de Anima, lect. XIV verbis supra relatis: « Quod virtus coloris est imperfecta, et non habet virtutem ut moveat medium, sicut habet lux pura. » Et quodl. VIII, art. III, dicit: « Quod color, nisi superveniat lux, non movet visum. » Denique, saepissime repetit: « Quod lux est ipsi colori ratio ut videatur, » sicut II-II, q. 1, art. III et VIII de Verit. art. XIV ad 6, et in II, dist. XX, quaest. II, art. II ad 2, expresse dicit: « Quod complementum formale visibilis in quantum hujusmodi, est ex parte lucis, quae facit visibile in potentia, esse visibile in actu, » et idem fere docet in I, d. XLV, quaest. I, art. II ad 1, et aliis multis locis, ergo verum est in sententia D. Thomae, quod lux licet non constituat entitatem coloris, aut visibilitatem ejus intrinsicam, tamen complet virtutem ejus ad movendum visum, sicut etiam species complet potentiam ad cognoscendum.

Quod vero attinet ad modum quo id facit lux, scilicet vel formaliter actuando colorem, vel aliquem effectum in illo relinquendo, vel simul cum ipso influendo, licet non actuet illum, sed quasi partialiter concurrat, ex his modis hic ultimus minus habet apparentiae et veritatis, quia ista duo, color et lux se habent ut subordinata, ad movendum visum, seu efficiendum speciem, siquidem lux se habet ut perficiens et complens virtutem coloris ad movendum, ut ex D. Thoma vidimus, quando autem ad unum effectum concurrunt duae virtutes altera imperfectior et determinabilis et inferior, altera ut perfectior et determinans, nunquam virtus perfectior concurret pure, extrinsece, et partialiter, sed aliquid ponendo in virtute inferiori, vel quia per se illam ac-

tuat, vel per effectum suum in ea relicto, et impressum, alias si virtus inferior in se nihil habet de novo, nisi tantum extrinsecam assistentiam, intrinsece et in se immutata manebit, ergo actio quae ab intrinseco illius emanat, non poterit procedere, quamdiu intrinsecum ejus immutatum manet in sua imperfectione, cum non nisi a perfecto possit emanare. Color autem de se habet imperfectam virtutem ad movendum diaphanum, perficitur autem a luce, ergo cum calor emittit speciem a se, et ab intrinseco oportet quod intrinsece etiam perficiatur a luce, vel aliquo ejus effectu.

Quid autem ex his duobus verius sit, an lux per se ipsam informet colorem inhareatque in ipso, seu in corpore colorato, an solum effectum aliquem illi imprimat, ipsa autem lux maneat solum in diaphano illi colori contiguo, non est quaestio magni momenti, et ultra pars dicatur non facile ab alia convincitur. Sed tamen cum effectus ille impressus a luce in colorem non facile explicetur quid sit qualitas, an modus, et quidquid dicatur, easdem patitur difficultates ac de ipsa luce, et ex alia parte ipsa lux est virtus receptibilis in superficie corporis opaci, sicut vere lux recipitur in toto perspicuo mediante diaphaneitate, ita poterit lux recipi in ipsa superficie externa opaci. Imo hinc deducitur argumentum ad probandum dari indivisibilia, quia in corpore opaco lux non potest recipi ultra superficiem; probabilius est ergo quod actuat ipsum colorem in superficie.

Soleuntur argumenta.

Primo arguitur ad probandum, quod lux sit qualitas intentionalis, et non naturalis: Nam lux per suam essentiam immediate videtur, ut

docet S. Thomas quaest. de Verit. artic. III ad 17 et in II, dist. XXII, quaest. II, art. I, ubi inquit: « Quod lux non videtur ab oculo per aliquam similitudinem sui in ipso relicto, sed per suam essentiam oculum informans, » idemque insinuat I p. quaest. LVII, art. III. Et ratio est, quia lux habet esse visibilis in ultimo visibilitatis actu, et habet uniri per se oculo, ita ut non impediatur sensationem sui, sed potius ad videndum juvat, ergo habet quiddam requiritur ad rationem speciei intentionalis, quae ad hoc solum ponitur, ut objectum ipsum representet reddendo illud ultimate visibile in oculo. Confirmatur, quia dicit D. Thomas quaestione V de Potentia, artic. I ad 6, quod lumen non est in aere sicut forma perfecta, sed per modum intentionis, ergo est forma intentionalis.

Respondetur ad loca D. Thomae, omnia illa explicari debere ut supra diximus ex illo loco quaest. X de Veritate, art. VIII ad 10, in secundo loco positum ubi docet: « Lucem corporalem videri per essentiam quatenus est ratio visibilitatis ipsis rebus, ut autem est in luminoso videtur a nobis per similitudinem, seu speciem. » Quare cum dicit in locis adductis quod videtur lux per suam essentiam et non per similitudinem, non loquitur de luce ut objectum quod videtur seorsum a colore, sed ut est ratio completiva visibilitatis ipsi colori, sic enim per essentiam suam reddit actu visibile illustrando colorem per se ipsum, si tamen videatur ut objectum seorsum per speciem videtur, sicut conceptus seu verbum quo res intellecte redditur in actu, per se ipsum intelligitur quo, seu, in quo, si autem cognoscatur ut quod indiget alio conceptu.

Ad rationem respondetur, quod lux habet rationem ultimae visibili-

tatis ut *quo* respectu colorum, tamen ut res visa et ut objectum *quod*, licet non indigeat alio lumine, indiget tamen specie representativa sui. Nec sufficit, quod realiter perveniat ad oculum, et realiter informat illum, quia lux, quæ est super oculum, non potest esse res visa ab ipso, nihil enim videtur quod est super oculum, sed solum lux extra videri potest, et ita indiget specie representativa quia se ipsa non unitur.

Ad confirmationem respondetur, quod D. Thomas sumit ibi rationem intentionalem, seu modum intentionem, non prout dicit representationem, et contraponitur objecto representato, sed prout dicit modum transeuntis, et contraponitur rei permanenti et fixæ. Quia enim species intentionales habent esse in aere per modum transeuntis, et dependent ab objecto in fieri et conservari, ideo quæcunque qualitas, seu virtus, quæ per modum transeuntis datur, dicitur esse modo intentionali, licet non sit representatio intentionalis, sicut in quæst. III de Potent. art. VII ad 7, virtutem, qua Deus agit in causas inferiores, vocat ut intentionem, quia est per modum transeuntis.

Secundo arguitur ad probandum, quod lux non requiratur ex parte objecti quasi inhærens et actuans ipsum colorem, licet ex parte mediæ requiratur ut objectum movere possit: Nam lux est actus diaphani, ergo non colorum, quia isti sunt in corpore non diaphano sed opaco. Confirmatur, quia colores per se, et non a luce habent visibilitatem intrinsicam, completivam autem et consummatam non habent a luce, vel tanquam a formali ratione, vel tanquam a conditione requisita, non tanquam a ratione formali, quia color est visibile per se, et non per accidens: si autem non esset

perfecte et consummate visibile per se, sed per lucem, non esset per se visibile, quia non esset per se motivum, sed per aliud, in tantum autem est visibile in quantum est motivum visus. Non tanquam a conditione, quia non dat approximationem aliquam coloris ad visum, quam ergo conditionem ponit. Nec potest requiri lux tanquam causa aliqua universalis movens et determinans, quia sicut objecta aliorum sensuum non requirunt istam motionem lucis, aut alterius causæ universalis, præter generalem Dei concursus, sic neque colores id requirunt, quia non minus est in actu ipse color secundum se, nec minus perfecte est visibilis ex propria ratione, quam sonus sit audibilis vel odor odorabilis, sicut ergo ista non requirunt aliam causam determinantem, et perficientem ultimo per modum causæ universalis ad movendum intentionaliter, cur id requirit color? Denique, confirmatur ex multis locis S. Thomæ ubi affirmat lucem non se tenere ex parte objecti, seu coloris ut in quæst. de Anima, art. IV ad 4 et II de Anima, lect. XIV et III de Anima, lect. X.

Respondetur quod ut supra diximus, lux est actus perspicui simpliciter, quia totum actualat et perfundit, coloris autem in opaco solum quoad superficiem, ubi aliquid etiam perspicui est, saltem quoad colorem, qui perspicuum includit virtualiter.

Ad confirmationem respondetur colorem esse per se visibilem ab intrinseco visibilitate imperfecta, et indigente luce ut determinante et perficiente, sicut potentia ipsa visus est per se visiva, sed indifferenter, determinari autem debet a specie et sine ipsa non potest videre. Et cum urgetur, quo genere causæ id fiat, an ratione formali, vel conditione, respondetur nec esse conditio-

nem, nec rationem formalem quasi primam et fundamentalem, sed ultimam et consummativam, sicut intellectus perficitur per lumen habituale, et determinatur per speciem, et totum pertinet ad formalem rationem agendi intellectualiter unumquodque in genere suo, sic totum illud, lux et color formaliter se habet cum subordinatione unius ad alterum, ad moveendum intentionaliter, et objective. Neque hoc habet rationem causæ universalis moventis, licet habeat modum quemdam causæ universalis, quatenus omnes colores perficere et actuare in genere movendi intentionaliter, non in entitate sua. Unde tantum abest quod color reddatur visibilis per accidens, quod potius per se habet primam visibilitatem, imperfectam tamen, a luce autem ultimam et consummatam. Cur autem solum id tribuamus colori, non aliis sensibilibus externis? Dicimus id exigere naturam coloris, ut in ratione visibilitatis dependeat et compleatur per lucem, sine qua nihil videtur, quia lux est ultima ratio visibilitatis, et ad objectum visus pertinens. Aliquid tamen simile invenitur in aliis sensibilibus, sapor enim nisi humectatione linguæ immutetur et actuatur, non potest species sui emittere; nec qualitates tangibiles sentiri, nisi habeant aliquem excessum super temperamentum tactus; et odor nisi resolvatur in fumosam aliquam evaporationem, non sentitur; et sic in aliis sensibilibus invenimus aliquid, quo immutentur vel actuentur, aut determinentur, ut species sui imprimere possint, nisi aliquid sensibile tale sit, et tam perfectum, ut sine alio superaddito, sui speciem emittere possit.

Ad secundam confirmationem respondetur, D. Thomam in illis locis explicare mentem suam, quod

lux non tenet se ex parte objecti, seu coloris, quasi dans ipsius entitatem, et visibilitatem primam et imperfectam quam habent in suo genere et ex se. Non tamen negat D. Thomas, quod ipsis coloribus præbeat lux ultimam, et consummatam rationem visibilitatis, et perfectam virtutem ad movendum visum, sicut docet in illa lectione XIV, in II de Anima. Dicitur tamen illustrare et actuare medium, seu perspicuum potius quam colorem in definitione lucis, quia licet actuaret colorem, illum tamen illustrat et actualat ad movendum intentionaliter visum, quæ motio fit per medium quod est perspicuum, et ita compendio utraque actualatio involvitur, dicendo quod illustrat perspicuum.

Ultimo arguitur: Color resultat ex participatione lucis, et est ejusdem speciei in ratione visibilitatis cum eo, ergo et in natura, seu quidditate specifica. Patet consequentia, quia quæ conveniunt in proprietate conveniunt et in natura, a qua illa dimanat, divisibilitas autem proprietatis est, tam lucis, quam colorum. Antecedens est D. Thomæ ut supra retulimus in secundo de Anim. lect. XIV, quod color est quædam lux obumbrata, et lib. de sensu et sensato, lect. VII dicit, quod in extremo corporum, contingit in esse illud quod in aere fuit lumen, et ibi facit colorem album. Constat etiam albedinem ideo disgregare visum, quia multum participat de luce. Et in coloribus apparentibus manifestam est, ipsos esse quasdam participationes lucis; et tamen tam isti, quam colores permanentes, et lux sunt ejusdem speciei, quia conveniunt in eadem ratione motiva visus, nec aliam speciem habent in genere qualitatis, quam esse motivum visus.

Respondetur colores esse participationem lucis mediate, scilicet mediante perspicuo quod est suscep-

tivum lucis, quod mixtum opacitati facit colores. Et D. Thomas non dicit quod colores sunt lux ipsa, aut ejusdem speciei, sed lux obumbrata, id est, participata, et mixta opaco, vel quod in extremitate corporum est illud, quod in aere fuit tamen, non tamen dicit quod est lumen ipsum, aut ejusdem speciei, sed participatio ejus, quæ hoc ipso quod est participatio, non est ejusdem speciei, sed ex illa derivatum. Quod vero dicitur, esse ejusdem visibilitatis, respondetur quod bene stat aliqua participare eundem modum visibilitatis, et tamen inter se differre specie entitativa, sicut patet quod colores diversæ speciei ut album et nigrum, et viride participant eandem rationem visibilis, et similiter ad eandem scientiam spectant res diversarum specierum induuntque eandem rationem scibilis, seu cognoscibilis. Et hoc ideo, quia cognoscibilitas seu visibilitas non est propria passio rerum cognoscibilium adæquata ipsis rebus, ut res sunt, et secundum specificas earum differentias, sed ut objecta sunt, et immutativa potentia. Et potest contingere quod multa, quæ in ratione rei diversa sunt, conveniant in eodem modo immutandi potentiam. Et ita lux et color, licet sint diversæ specie entitative, conveniunt tamen in eadem propriæ etate objectivæ visibilitatis. Quod vero dicitur de albedine et coloribus apparentibus, respondetur quod albedo habet multum de luce virtualiter, et participative, non formaliter et specificè, prædominatur enim lux in compositione albedinis sicut unum elementum aliquando prædominatur in mixto præ alia. Et colores apparentes resultant ex modificatione lucis, cum mixtione tamen perspicui et opaci, et ita non sunt ipsa lux, sed aliquid ex reverberatione lucis resultans. Nec ratio coloris

consistit in hoc præcise, quod sit motivum visus, sed quod tali modo sit motivum visus, quod non est lux, sed subordinatum luci.

ARTICULUS III.

Quid sit sonus, et in quo subjecto sit?

Sonus definitur quod est: *Qualitas sensibilis ex forti percussione, seu collisione corporum sonantium et mediæ resiliencia resultans.* Et quidem *qualitas sensibilis* ponitur pro genere, constat enim quod sonus est objectum proprium alicujus sensus, scilicet auditus, ergo debet esse qualitas, eaque pertinens ad tertiam speciem, siquidem est possibilis qualitas, a qua passio causatur in sensu. Nec iste sonus est motus, sed causatur a motu, tum quia motus est sensibile commune non proprium; tum quia differentia motus sunt tardum, aut velox et similia, soni autem, acutum, grave, etc.

Quod vero attinet ad differentiam soni, quia essentialis et intrinsecam differentia nobis perspectæ non sunt, eas ex effectibus, aut causis extrinsecis circumscribimus. Cum autem ad generandum sonum tria corpora debeant concurrere, ut advertit S. Thomas in de Anima, lect. xvi, scilicet percutiens, percussum, et contrafractum seu medium resiliens, licet aliquando idem sit corpus percussum, et resiliens, seu contrafractum, ut cum ipse aer partem aeris collidit, ut in sonitu ventorum, explicatur definitio soni per ordinem ad duas causas per se requisitas ad sonum, scilicet efficientem et materiale. Efficiens explicatur per hoc quod dicitur resultans ex forti percussione. A corporibus enim ut percipientibus et frangentibus medium, effective fit sonus, et ab ipso sono emanant species ad auditum. Requi-

ritur autem quod percussio sit fortis, id est, cum resistentia aliqua percussis, et non cedendo. Causa vero subjectiva, seu materialis explicatur in *mediæ resiliencia*, ibi enim scilicet in medio subjectatur fractio, et consequenter sonus, ut statim dicemus.

Additur denique illa particula *corporum sonantium* ad expendendum, quod non qualibet corpora edunt sonum, sed ut sint sonantia, requiruntur aliqua conditiones, quas breviter enumerat S. Thomas dicta lectione, xvi, et lect. xvii, in principio ad textum lxxxv. Prima, quod corpora sint dura, vel saltem cum aliqua vi sint fractiva aeris, sicut etiam ventus frangit aerem, licet non sit corpus durum, aut cum intra nubem spiritus disrumpitur. Si vero corpus sit molle aut facile cedens et capilli, lana, spongia, et similia, sonum non faciunt. Secunda, quod habeant superficiem lenem, ita quod una pars non supereminet alteri non est uniformis superficies, aer inclusus inter corpora collidentia, non uniformiter frangitur, nec cum impetu, aut concitatione, quia cum partes sint inæquales, quæ supereminetior est, detinet partem aeris fracti, et cessare facit motum, non concitat. Concitatio enim, et quasi subita fractio mediæ sonum generat, ideoque collisio facta intra aquam non generat sonum, quia propter crassitudinem mediæ non potest fieri concitata contrafractio. Aliæ duæ conditiones requiruntur ad sonum ut melius fiat, scilicet ut corpora sint concava, sicut cum manus se collidunt, quia plus aeris includitur intra concava, et sic multiplicatur fractio, et fit major sonus; altera, quod corpora se percipientia habeant plus aeræ compositionis quam terrestres, ideoque plus sonat æs, vel argentum, quam plumbum,

vel ferrum. Et ex hoc patet, quare etiam requiratur resiliencia, seu contrafractio mediæ, quia corpora percipientia non generant sonum nisi faciant ictum, neque actus fit nisi in ipsa aeris fractione et concitatione, quam expellitur.

Circa subjectum soni dubium est in duobus. Primum, an sonus recipiatur in corpore percipiente, vel percusso, vel in medio in ipso refracto. Secundum, an sonus iste realis deferatur usque ad aliquam distantiam, et species ejus inde deferantur ad auditum; an incipient deferri ab ipso primo motu quo excitatur sonus, et per quod medium deferantur istæ species.

Ad primam partem dubii respondetur, corpora se percipientia esse quasi effectiva soni, subjectum autem in quo est in actu esse ipsum medium contrafractum. Ita D. Thomas secundo de Anima, lection. xvi, ad textum lxxxvii, ubi inquit: « In corpore sonante non est sonus nisi in potentia, in medio autem quod movetur ex percussione corporis sonantis, fit sonus in actu. Et propter hoc dicitur, quod sonus in actu est mediæ et auditus, non autem subjecti sensibilis. » Videatur Magister Banez part. quæstione lxxxvii, artic. ii, dub. iii; de auditu P. Suarez lib. iii, cap. xix; Carmelitani disp. xi, quæst. ii; Conimbricenses et alii. Ratio est, quia in eo subjectatur sonus, ubi et motus, quem sonus comitatur. Motus autem non subjectatur in corporibus percipientibus, hæc enim movent effective, non vero moventur, ergo in corpore ex percussione contrafractio, quod est medium, seu aer collisus, licet enim corpus percussum non semper repercutiat, sed solum patiatur motum percipientis, ut cum quis verberatur, tamen in ipso corpore percusso non fit motus fractivus aeris, sed solum contactivus illius, et ita si quis verberare-